
Ideja Nadkonvencije Združenih narodov o minimalnem jedru človekovih pravic in njen vpliv na varstvo posebej ranljivih skupin (tudi v Sloveniji)- povzetek članka (in celotna verzija)

Zakaj formalno varovanje človekovih pravic (tudi v Sloveniji) ni več dovolj

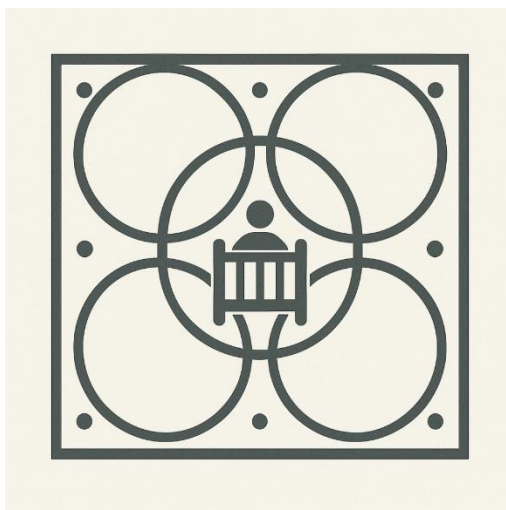
Ko varovanje pravic ne varuje več človeka.

V multipolarnem svetu ne potrebujemo novih pravic, temveč skupni okvir, ki varuje pogoje in otroke kot prihodnost vseh pravic.

Morda težava ni v tem, da svet ne posluša Zahoda, temveč v tem, da Zahod ukinja pogoje, da bi sploh še imel prihodnost.

Avtor: mag. Franc Derganc z dne 14.12.2025

Disclaimer AI – Umetna inteligenca je bila pri pripravi besedila uporabljena kot podporno analitično orodje. Vsebinski koncept, metodologija in končne ugotovitve so v celoti avtorjeva odgovornost.

POVZETEK ZA VSE NAS – v jeziku vsakdanjega življenja

Zakaj človekove pravice brez varovanja pogojev za življenje niso več dovolj

V Sloveniji in širšem zahodnem svetu imamo razvite sisteme varovanja človekovih pravic. Imamo ustave, zakone, sodišča in nadzorne institucije. Na papirju je zaščita visoka. Kljub temu pa se v vsakdanjem življenju vedno več ljudi sooča z občutkom negotovosti, zlasti mladi, družine z otroki, starejši in drugi, ki so odvisni od stabilnih življenjskih razmer.

Ta razkorak med zapisanimi pravicami in dejanskim življenjem ni naključen. Večina obstoječih mehanizmov varovanja človekovih pravic deluje šele takrat, ko je škoda že nastala. Pravo reagira na kršitve, ne pa na procese, ki do njih vodijo. Posledično se družbe vse bolj ukvarjajo s saniranjem posledic, ne pa z varovanjem pogojev, ki bi te posledice preprečili.

Ideja Nadkonvencije Združenih narodov (v nadaljevanju Nadkonvencija¹) izhaja iz zelo preprostega vprašanja: **kakšen smisel imajo človekove pravice, če družba postopoma izgublja pogoje, v katerih jih je sploh mogoče živeti?** Če mladi ne vidijo prihodnosti, če si ne morejo ustvariti doma, če starševstvo pomeni tveganje revščine, če otroci odraščajo v negotovosti in psihičnih stiskah, potem formalna zaščita pravic ne dosega več svojega temeljnega namena – varovanja človeka.

¹ Eleanor Roosevelt je bila po drugi svetovni vojni imenovana za **predsednico Komisije ZN za človekove pravice**. V tej vlogi je imela ključno politično, moralno in organizacijsko vlogo pri nastanku **Univerzalne deklaracije človekovih pravic (UDČP)**, ki jo je Generalna skupščina ZN sprejela leta 1948. Eleanor Roosevelt je postavila vprašanje **“katere pravice ima človek”**. Ideja Nadkonvencije postavlja vprašanje **“katere pogoje moramo varovati, da bodo te pravice sploh imele prihodnost”**.

Nadkonvencija ne predlaga novih pravic. Ne spreminja obstoječih konvencij in ne posega v kulturne ali politične posebnosti držav. Njeno izhodišče je skromno, a hkrati zahtevno: države bi morale varovati minimalne pogoje za življenje in razvoj, brez katerih človekove pravice izgubijo svoj pomen. Gre za varstvo življenja, dostojanstva in osnovnih pogojev za telesni, duševni in socialni razvoj. V središču tega premisleka so otroci, ne kot ideološki simbol, temveč kot najbolj realen pokazatelj prihodnosti družbe.

Položaj otrok pokaže več kot katerikoli zakon ali strategija. **Če se otroci rojevajo v negotovih stanovanjskih razmerah, v družinah brez stabilnih dohodkov, v okolju, kjer je prihodnost zaznana kot grožnja, potem sistem dolgoročno ne deluje.**

Nadkonvencija zato učinkovitost varovanja človekovih pravic presoja po dejanskih življenjskih razmerah, ne po formalni pravilnosti zakonov.

Za Slovenijo ima ta razmislek zelo konkreten pomen. Naša država je formalno varna in razvita, hkrati pa se že več desetletij sooča z nizko rodnostjo, stanovanjsko nedosegljivostjo za mlade, negotovimi oblikami dela in naraščajočimi duševnimi stiskami otrok in mladostnikov. Ti pojavi niso zgolj socialni problemi, temveč znaki, da sistem ne varuje več dovolj dobro prihodnosti.

Če bi se logika Nadkonvencije uporabljala v praksi, bi se spremenil način, kako presojamo javne politike. Družinska, stanovanjska, zaposlitvena in socialna politika ne bi bile več obravnavane kot ločena področja ali zgolj kot vprašanje prerazporejanja denarja, temveč kot temeljni pogoji za obstoj človekovih pravic v prihodnje. **Država bi morala dokazovati, da njeni ukrepi dejansko omogočajo stabilno življenje družin in razvoj otrok, ne le da so pravilno zapisani.**

To ne pomeni novih sankcij ali mednarodnega kaznovanja. Nadkonvencija temelji na preventivni logiki, na zgodnjem prepoznavanju tveganj in na odgovornem popravljanju smeri, še preden pride do nepovratne škode. Ne gre za to, da bi države kdo poučeval ali obsojal, temveč da bi same dobile jasnejše ogledalo svojih dolgoročnih učinkov.

Ključno sporočilo ideje Nadkonvencije je zato preprosto in hkrati neprijetno: **vprašanje ni več, ali država formalno spoštuje človekove pravice, temveč ali ustvarja pogoje, v katerih bodo te pravice imele nosilce tudi v prihodnosti. Brez otrok, brez stabilnih družin in brez zaupanja v prihodnost pravice ostanejo brez vsebine.**

Nadkonvencija ni odgovor na vse probleme. Je pa poskus, da se razprava o človekovih pravicah vrne k njihovem temeljnemu smislu: varovanju človeka, njegovega dostojanstva in njegove prihodnosti. Prav v tem je njena uporabna vrednost – tudi predvsem za Slovenijo.

Kaj to pomeni za Slovenijo v praksi

Če bi se načela Nadkonvencije uporabljala v Sloveniji, se ne bi najprej spremenili zakoni, temveč vprašanja, ki bi si jih država morala zastavljati pri vsakem pomembnem ukrepu. Namesto vprašanja, ali je ukrep pravno dopusten ali proračunsko vzdržen, bi bilo ključno vprašanje, ali ta ukrep dolgoročno izboljšuje ali slabša pogoje za življenje ljudi in za prihodnost otrok.

Pri **družinski in demografski politiki** to pomeni, da nizka rodnost ne bi bila več obravnavana kot zasebna odločitev posameznikov ali kot kulturni trend, temveč kot znak, da sistem ne ustvarja dovolj varnih pogojev za življenje družin. **Država bi morala dokazovati, da njeni ukrepi mladim parom dejansko omogočajo, da se odločijo za otroka brez strahu pred izgubo stanovanja, dohodka ali poklicne prihodnosti.** Če bi se več let zapored kazalo, da se kljub ukrepom razmere ne izboljšujejo, bi to zahtevalo vsebinske spremembe politik, ne zgolj nove strategije ali javne razprave.

Pri **stanovanjski politiki** bi se spremenil temeljni pogled. **Stanovanje ne bi bilo več zgolj tržno vprašanje ali socialna pomoč za najšibkejše, temveč osnovni pogoj za uresničevanje človekovih pravic v prihodnje.** Če mlade družine živijo v začasnih najemih, z nepredvidljivimi stroški ali brez možnosti dolgoročne stabilnosti, bi to pomenilo, da država ne varuje minimalnih pogojev za družinsko življenje. Stanovanjski ukrepi bi se presojali po tem, ali ustvarjajo trajno varnost, ne le po številu zgrajenih enot ali subvencij.

Na **področju dela in zaposlovanja** bi se pozornost premaknila od zgolj zaščite posameznega delavca k vprašanju, ali trg dela omogoča normalno življenje družin. **Razširjene negotove oblike dela, kratkotrajne pogodbe in nestabilni dohodki ne bi bili več obravnavani kot neizogiben stranski učinek sodobnega gospodarstva, temveč kot tveganje za prihodnost.** Če delo sistemsko onemogoča načrtovanje družine, potem to ni več le gospodarsko, ampak tudi človekovopravno vprašanje.

Davčna in socialna politika bi se presojali z vidika dolgoročnih učinkov na življenje družin. Če sistemsko velja, da starševstvo pomeni večje tveganje revščine, zlasti za matere, bi to pomenilo, da država ne izpolnjuje svoje osnovne odgovornosti do prihodnjih generacij. **Ne bi šlo več zgolj za vprašanje pravične porazdelitve, temveč za vprašanje, ali sistem omogoča dostojno življenje tistim, ki nosijo breme prihodnosti družbe.**

Položaj otrok in mladih bi postal osrednje merilo uspešnosti celotnega sistema. Naraščajoče duševne stiske, občutek brezperspektivnosti in strah pred prihodnostjo ne bi bili več obravnavani kot ločen zdravstveni ali šolski problem, temveč kot opozorilo, da širši družbeni pogoji niso zdravi. Država bi morala ukrepati prej, še preden se težave pokažejo v trajnih posledicah.

Pomembna sprememba bi bila tudi v **delovanju države in javne uprave**. **Zakoni in politike bi se presoiali vnaprej, z vidika njihovih dolgoročnih učinkov na življenje ljudi in otrok, ne šele potem, ko bi se pokazale negativne posledice.** Upravljanje bi se premaknilo od popravljanja škode k preprečevanju tveganj.

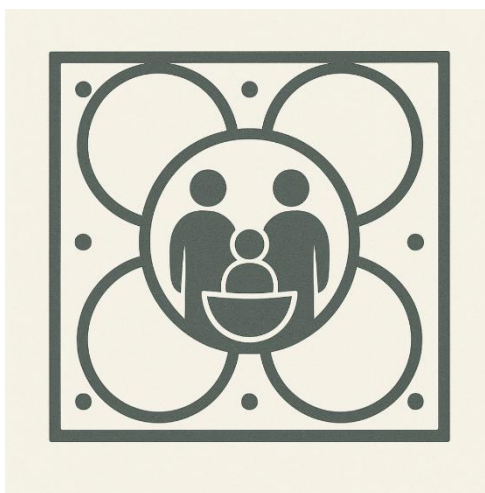
Vse to ne pomeni kaznovanja države ali zunanjega nadzora. Nadkonvencija ne deluje kot sankcija, temveč kot ogledalo. Državi ne govori, kaj mora narediti, temveč jo sili, da si iskreno odgovori na vprašanje, ali z obstoječimi politikami res ustvarja pogoje, v katerih bodo človekove pravice imele prihodnost.

Za Slovenijo to pomeni predvsem to: visoki pravni standardi in dobre institucije niso več dovolj, če jih ne spremljajo življenjski pogoji, ki omogočajo rojstvo otrok, stabilne družine in zaupanje v prihodnost. Prav v tem je konkretna vrednost ideje Nadkonvencije – ne v novih pravicah, temveč v spremembi pogleda na to, kaj pomeni resnično varovati človeka.

Za bralce, ki želijo poglobitev, so na voljo tudi:

1. celotnega besedilo članka oziroma Ideje z naslovom »[Ideja Nadkonvencije ZN o minimalnem jedru človekovih pravic in njen vpliv na varstvo posebej ranljivih skupin – tudi v Sloveniji](#)«
2. Knjige v nastajanju »[Ko država gre predaleč](#)« in
3. [Program kandidata za Varuha za človekove pravice](#)

Avtor povzetka: mag. Franc Derganc, dne 14.12.2025

P. S.

Recenzentka Barbara je po recenziji potrdila, da je besedilo razumljivo širši javnosti, in me prosila, da ga v tej obliki ne spreminjam več.

Ker je bil cilj doseči razumljivost za večino bralcev, obljuba velja.